

Posudek disertační práce

Jan MAREŠ, Magdeburské právo ve městech severozápadních Čech v předhusitské době

Celkem 185 stran

Téma předkládané disertační práce je neobyčejně zajímavé a v kontextu bádání o vývoji městského práva v Čechách velmi závažné. Otázky práva, především formování jeho normativní stránky, byly po několik desetiletí v české historiografii téměř opomíjeny. Čestnou výjimku tvoří neobyčejně přínosné a precizní práce Jiřího Kejře, a to nejen pro počátky českých měst. Jejich problematice jsou věnovány studie Antonína Haase, či Františka Hoffmanna, brněnské městské právo nedávno podrobně pojednal Miloslav Flodr. Mgr. Jan Mareš se podrobně věnoval správě a městským knihám Loun a v obecnější rovině také litoměřickému právu. Ve své disertační práci se soustředil na stále ještě málo prozkoumanou problematiku podobu a uplatnění magdeburského práva v Čechách, respektive ve městech severozápadních Čech s důrazem na jejich „hlavu“, na Litoměřice. Zpracoval řadu různých typů pramenů, editovaných, či zpřístupněných v digitální podobě na internetu. Z archivních materiálů sice v přehledu použitých pramenů cituje pouze písemnosti uložené v archivu v Lounech (zvláště městské soudní knihy z let 1348-1418), ale z textu je zřejmé, že během své práce využil i další nevydané prameny, jimž se podrobněji věnoval ve svých již publikovaných statích.

První kapitolu Jan Mareš věnoval představení tématu a jeho dosavadního zpracování. Podal účelný přehled zásadní německé literatury k městskému magdeburskému právu a pak podrobný rozbor české historiografie zabývající se a ještě častěji jen se dotýkající užívání magdeburského práva (případně jen jeho prvků) v českých městech.

Výsledky vlastního badatelského úsilí autor podal ve dvou rovinách – víceméně teoretické a praktické. První část – zahrnující II. a III. kapitulu – pojednává o magdeburském právu ve vztahu k Litoměřicích, druhá (IV. kap.) představuje konkretizovaný rozbor jednoho článku „civilního“ práva této právní soustavy. Text je dále členěn na podkapitoly.

Druhá kapitola nazvaná Magdeburské právo a počátky Litoměřic (s. 38-79) obsahuje vlastně pět částí. Nejprve autor popsal počátky formování městského práva v samotném Magdeburku a jeho vazbu k saskému zemskému právu, sestaveného spolu s lenním právem Eikem z Repkova v první třetině 13. století do tzv. Saského zrcadla. Právní články byly v Magdeburku sepisovány postupně (základem privilegium arcibiskupa Wichmanna z roku

1188), a to již od poloviny 13. století. Týkaly se mimo jiné i velmi dominantního práva vikpildního a také typického sboru šefů (*Schöffen*) a vedle nich vytvořené skupiny radních. Důležité je konstatování vztahu magdeburského práva k saskému zrcadlu a skutečnost, že magdeburské městské právo nebylo celistvě sepsáno v kodifikované podobě, tudíž že vždy zůstalo právem nalézaným, tj. *souborem výroků či ortelů šefů* (s. 38). Kromě vysvětlení základních vazeb k dalším městům (Halle) autor stručně představil počátky města Litoměřic. Připomněl privilegium Přemysla II. z roku 1282 určené Litoměřicím, v němž je mimo jiné zmíněna povinnost zachovávání *ius et consuetudinise Maydburgensium*. Rozlišení práva a zvyklostí autor chápe i jako poukázání na odlišné funkce šefů=soudců a městské rady. Není mi příliš jasné, co je myšleno pod pojmem *materiální právo* (s. 44).

V následující části se Jan Mareš zabývá nejstaršími doklady o souhrnech právních norem vyžádaných v Magdeburku a tvořící základ formujících se právních zásad ve městě. V oblasti zahrnuté ve 14. století do České koruny, si nejstarší obsáhlá právní sdělení vyžádala na Magdeburku Vratislav (1261 a 1295), což nepochybně dokládá vyspělost ekonomicky velmi silného města, a na počátku 14. století také Zhořelec. K Vratislavi jen poznamenávám, že dle mých zkušeností udělování úřadu jako léno (šultys) nebylo podmíněno šlechtickým původem jeho držitele (s. 56). Ke Zhořelci jen na okraj upozorňuji, že kolem roku 1304 Zhořelec sice nebyl nejvýznamnějším městem v Horní Lužici, ale po jejím rozdělení mezi dvě větve Askánců se stal vedle Budyšína druhým správním centrem země a patrně i vdovským sídlem někdejší české princezny Boženy (+1282). Právní sdělení pro Zhořelec z roku 1304 se v originále nedochovalo, existují jen jeho tisky (viz Richard Jecht, *Über die in Görlitz vorhandenen Handschriften des Sachsenspiegels und verwandter Rechtsquellen*, NLM 82, 1906, s. 223-265, zde s. 225).

Litoměřice se obrátily na Magdeburk jen o málo později než Vratislav, v roce 1282. Autor právem toto datum považuje za mezník ve vývoji užívání magdeburského práva v Čechách. Původní rukopis se nedochoval, ale z jeho průvodní listiny vyplývá, že byl poměrně rozsáhlý. Co se obsahu sdělení týká, Jan Mareš došel k závěru, že rukopis poskytnutý Litoměřicím se nejspíše blížil staršímu textu pro Vratislav, respektive mohl být i o něco rozsáhlejší. Nicméně komparace textů je účelná a přijatelná, stejně jako srovnání s mladším vratislavským sdělením. Význam vratislavského rukopisu z roku 1261 jako použitelného textu i pro české prostředí, respektive pro Litoměřice, autor zdůraznil i jeho nepochybně záslužným a zároveň i nesnadným překladem z němčiny do češtiny (viz příloha, s. 174-179).

Není třeba zpochybňovat autorovo konstatování, že existence autorizovaného právního sdělení z Magdeburku zřejmě přispěla k povznesení Litoměřic na vrchní stolicí českých měst řídicích se magdeburským právem. Zároveň ale správně upozorňuje na odlišnosti v českých městech magdeburského práva ve vztahu k Magdeburku (postavení rychtáře, odlišení šefů a konšelů), a to již i ve vlastních Litoměřicích. Dalším dokladem užívání magdeburského práva v Litoměřicích je i tzv. Vulgáta z poloviny 14. století, zahrnující glosované německé vikpildní právo, velmi frekventované v soudních záležitostech soukromého práva.

Třetí kapitola *Zákaz apelací z roku 1387 a role podkomořího v městském soudnictví* se zabývá otázkou zásahu krále do soudnictví měst, respektive zákazu odvolání ke stolicím mimo království obsažený v jmenování Zikmunda Hulera podkomořím (originál listiny Václava IV. se nezachoval, text je znám pouze z formulářové sbírky). Autor přesvědčivě dokládá, že nešlo o absolutní zákaz, ale jen o případy, kdy rozhodnutí vydal král či jemu zodpovědní úředníci (podkomoří, hofrychtěři). Tuto skutečnost naznačují i opakovaná odvolání od rozhodnutí v záležitostech civilního práva do Magdeburku ještě v 15. a na počátku 16. století. Na druhé straně jsou však častá odvolávání se k podkomořímu, tj. v duchu zmíněné listiny, což autor dokumentuje příklady z Loun. Smysl opatření autor tudíž vidí ve snaze posílení prestiže krále jako nejvyšší autority v oblasti soudnictví v zemi.

Druhá část práce – *Ženská výbava v litoměřickém městském právu v předhusitské době* – je věnována právní praxi, již lze dle autora nejlépe sledovat v Lounech, a to díky téměř souvisle zachované řady soudních knih z let 1347-1517; ve své sondě však neopomenul ani jiná města, pokud to dovolila existence pramenů.

Jan Mareš podrobně analyzoval jeden z normativních okruhů charakteristických pro magdeburské právo a odlišných od jiných právních okruhů, a to právo dědické s důrazem na institut „ženské výbavy“ (*gerade*). Je třeba zdůraznit, že v naší historiografii dosud dané téma nebylo takto zevrubně zpracováno. Z hlediska dědického práva měly ženy velmi nevýhodné postavení, které měl právě zlepšit nárok žen na věno v podobě jimi v domácnosti užívaných movitých věcí, jež mohly zdědit v případě manželovy smrti nebo mohly jako dědictví přejít na dcery či jiné ženské potomstvo. Svůj výklad autor vede v rovině vývojově teoretické a díky výborné znalosti pramenů i v rovině praktické, aniž by opomenul širší kontext daného jevu. Rozebírá výčty ženské výbavy v Saském zrcadle a následně ve vikpildním právu, tzv. Vulgátě. Z nejstaršího, již zmíněného litoměřického rukopisu německé Vulgáty se zachoval jen zlomek, k dispozici je však český překlad z roku 1469, z něhož autor potřebnou část cituje a dále s ní pracuje.

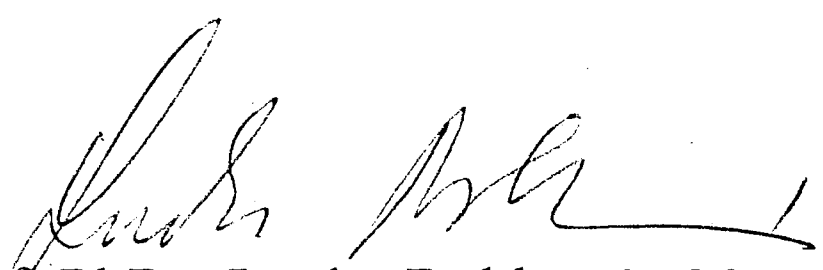
Kromě normativních příruček se Jan Mareš věnoval odpovídajícím listinám a záznamům v městských knihách České Kamenice, Duchcova (obě editované) a především Loun, k nimž podrobně prostudoval originální soubor osmi knih zahájeného soudu z let 1348-1418. Rozdíly mezi městy následně srovnal a vyhodnotil. Výklad obohatil o vhodně vybrané citace relevantních částí pramenů. Na řadě příkladů různých postupů při předávání výbavy či při o ni sleduje posun složení výbavy i přibývajících možností její kompenzace (případně částečné) finančním odškodněním. Oponuje též převažujícímu názoru, že institut *gerade* v litoměřické právní oblasti v 1. polovině 15. století doznívá a dokládá jeho existenci ještě v 16. století.

Závěrečné shrnutí je jasně koncipované a poskytuje čtenáři přehled výsledků autorova studia a jejich zhodnocení. Velmi záslužný a v kontextu výkladu smysluplný je překlad magdeburského právního sdělení pro Vratislav z roku 1261 v příloze. Možná mohl být pro úplnost uveden i původní německý text.

Posuzovaná práce nepochybně přispívá k hlubšímu pochopení magdeburského práva užívaného v některých městech severozápadních Čech, vymezuje jeho vztah k nejbližším právním oblastem a postihuje zároveň jeho regionálně zabarvené modifikace. Často – a ne vždy zcela jasně – v české literatuře zmiňované normativní odlišnosti magdeburské městské právní oblasti nabývají autorovým výkladem konkrétnějších obrysů. V řadě případů Jan Mareš dospívá ke zcela novým zjištěním a poskytuje látku k zamyšlení i k dalšímu bádání. Zvláště je třeba ocenit srozumitelnost textu, nezátíženého přílišnými podrobnostmi. Studie by měla být s případnými drobnými úpravami publikována a poskytnuta tak širší badatelské obci.

Předkládaná disertační práce beze sporu splňuje požadavky na ni kladené a ráda ji doporučuji k obhajobě.

Praha 19. května 2008

Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.
Ústav českých dějin FF UK